

УДК 94 (477) «1905/1917»

В'ячеслав Магась, Юлія Магась-Демидас

**МІСЦЕВА АДМІНІСТРАЦІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ
ВСЕРОСІЙСЬКОГО СЕЛЯНСЬКОГО СОЮЗУ В 1905 Р.**

Роботу присвячено взаємодії представників місцевої адміністрації та організацій Всеросійського селянського союзу в період найвищого підйому Першої російської революції. В цей час, користуючись певною безпомічністю центральної влади та відсутності чітких директив від неї, селянські союзи на місцях заручалися підтримкою окремих представників місцевої адміністрації, перебирали владу в свої руки та створювали так звані «селянські республіки». Таку активність селян на місцях центральної владі вдалося припинити лише шляхом проведення жорстоких репресій.

Ключові слова: Перша російська революція, Всеросійський селянський союз, місцева адміністрація, співробітництво, заміщення місцевої влади.

Із проголошенням незалежності України розпочалися складні та тривалі процеси демократизації і формування громадянського суспільства. Головними характеристиками останнього є самоорганізація населення у різні корпорації за потребами та інтересами, а також розвинута правосвідомість. Сформованість громадянського суспільства є найважливішою передумовою та гарантією існування правової демократичної держави. Сьогодні в Україні все ще існує загроза втрати надбань демократії. Щоб запобігти подібним процесам, слід вивчати та використовувати досвід діяльності різних форм політичної самоорганізації населення, в тому числі і Всеросійського селянського союзу (далі – ВСС).

Питання про взаємовідносини місцевої влади та ВСС в період найвищого підйому Першої російської революції досі не було предметом самостійного дослідження, але окремі аспекти відображені в роботах найбільших радянських та російських дослідників ВСС, насамперед в роботах Є. Кирюхіної [1], Д. Колесніченко [2] та А. Курьонішева [3]. Український дослідник О. Федьков розглянув взаємовідносини ВСС та органів місцевої адміністрації на Правобережній Україні [4].

Разом з тим, ряд проблем потребують подальшого опрацювання, особливо питання, пов'язані з характером взаємовідносин представників центральної влади на місцях та Всеросійського селянського союзу, оскільки це питання досі не було предметом спеціального дослідження науковців.

Метою статті є на основі комплексу джерел та літератури дослідити стосунки місцевих органів влади та організацій Всеросійського селянського союзу в Наддніпрянській Україні в 1905 р. Виходячи з означеної цілі, нами були поставлені такі завдання: розглянути характер та приклади співпраці місцевої влади та селянських союзів; охарактеризувати протидію місцевої влади організаціям ВСС; проаналізувати приклади формування так званих «селянських республік».

В умовах розгортання революції і відсутності чітких вказівок від центральних властей місцева влада не заважала та інколи навіть сприяли діяльності ВСС. Ознакою цього є те, що основні документи про приєднання до ВСС – присуди селянських сходів в ряді випадків засвідчувалися печаткою волосного старшини чи сільського старости та вносилися до книги присудів [5, с. 150]. Інколи при цьому селяни стикалися з протидією представників адміністрації. Так, в с. Петриківка Новомосковського повіту Катеринославської губернії присуд про приєднання до ВСС було прийнято 4 грудня 1905 р. Керівництво місцевого Селянського союзу шляхом погроз примусило старшину та писаря завірити цей присуд [6, арк. 5 зв.], а у с. Тростянець Охтирського повіту, де було створено селянський союз, присуд не вдалося записати в книги волосного та сільського правлінь [7, арк. 7–7 зв.].

Наприкінці 1905 р. у м. Лохвиці Полтавської губернії функціонував повітовий комітет ВСС. Його роботі активно сприяло земство [8, с. 7], що облаштувало в себе в приміщенні книжковий склад Союзу та видало окремий додаток до газети «Хуторянин», в якому роз'яснювався зміст Маніфесту 17 жовтня та містилися рекомендації як приєднуватися до ВСС [9, арк. 25 зв. – 26]. Найактивнішим діячем ВСС у повіті був земський агроном І. Бедро, який створив ряд осередків Союзу. Саме після його арешту 14 грудня 1905 р. у Лохвицю прибуло до 10 тис. селян, в результаті чого відбулася збройна сутичка. Зрештою, місцева адміністрація була змушена піти на поступки і Бедро був звільнений. Цього ж дня у Лохвиці мав проходити повітовий з'їзд ВСС, на який прибуло близько 500 осіб [10, с. 98]. Очевидно, що його учасники вирішили перенести зібрання у більш

безпечне місце. Вже через декілька днів 17 грудня в с. Лука відбувся ще більш масовий з'їзд уповноважених Селянського союзу повіту (прибуло до 700 осіб). Головував на ньому член земства, дворянин В. Слюз. Присутні на з'їзді земські працівники прийняли рішення запропонувати предводителю дворянства порушити клопотання про виведення військ із повіту. У разі ігнорування цієї вимоги планувалося провести страйк. Також було обрано комісію для розслідування обставин згаданої збройної сутички з властями в Лохвиці [11, арк. 1–2 зв.].

В окремих повітах селяни повністю перебирали управління в свої руки та створювали так звані «селянські республіки». Знаковою в цьому відношенні була Сумська повітова організація ВСС Харківської губернії, яка стала однією з найрозвинутіших і найпотужніших складових Селянського союзу імперії [12, с. 101]. Керівництво селянським рухом у Сумському повіті здійснював селянин А. Щербак. На хуторі Солодкому в околицях м. Суми він почав систематично проводити селянські збори. Популярність зібрань стрімко зростала [13, с. 122]. Згодом А. П. Щербак переніс свою діяльність у м. Суми, для чого використав сільськогосподарське товариство, яке функціонувало при земстві [13, с. 126]. У цьому йому посприяв голова Сумської повітової земської управи ліберал П. Лінтварев, виділивши для агітації та прийому депутацій окрему кімнату [14, арк. 6–6 зв.]. 29 травня 1905 р. в Сумах відбувся мітинг (за участю близько 5000 осіб), на якому складено присуд із вимогою демократичних свобод. Уповноваженим від товариства обрано А. Щербака, але слідом за ним його було заарештовано. У дні «жовтневих свобод» повітовий комітет Союзу став фактичним керівником у повіті, а подекуди й за його межами. Розгортанню руху значно посприяла оголошена амністія, у зв'язку з якою із в'язниці було випущено А. Щербака [13, с. 129]. Для підтримання порядку в м. Сумах функціонувала селянська міліція. Повітовий комітет без офіційного дозволу влади започаткував видання «Крестьянской газеты» накладом 3000 екземплярів [13, с. 131]. Ідеї ВСС поширювалися також на сторінках газети «Сумской голос». Крім того, в одній із місцевих друкарень видавалися прокламації [15, арк. 7–8], організація мала у своєму розпорядженні гектограф [16, арк. 27]. Важливою складовою діяльності Селянського союзу в повіті стало проведення з'їздів селян різних повітів Харківської та Курської губерній. Роботу Сумського повітового комітету перервали арешти головних керівників Союзу [1, с. 154] та введення воєнного стану [10, арк. 97].

Визначного впливу на всі прояви місцевого життя досягли також окремі волосні комітети. Зокрема, члени Покошицького селянського союзу Кролевецького повіту Чернігівської губернії ставили собі за мету сприяти розвитку організацій Союзу в усій губернії [17, с. 8]. Головою Союзу в с. Покошичах був інструктор із сільськогосподарської частини департаменту землеробства в м. Ялуторівську, Тобольської губернії козак М. Яценко, а секретарем і завідувачем фінансами – студент імператорського Московського університету О. Кононенко [18, с. 738]. З їхньої ініціативи в приміщенні Покошицького волосного правління упродовж листопада-грудня 1905 р. щонеділі проходили зібрання [18, с. 739]. Вже 21 листопада 1905 р. в Покошичах зібралося до 300 уповноважених від 18 сіл Покошицької і Покорницької волостей для того, щоб утворити Селянський союз. На цьому сході було вироблено і затверджено статут волосного союзу, який було укладено в дусі постанов Всеросійських з'їздів селян, а також обрані члени правління. В організацію увійшло 2 тисячі селян з обох волостей [19, с. 2]. З метою поширення діяльності Союзу, члени його правління відкрито розсилали по губернії свої звернення, написані на офіційних бланках Покошицького волосного правління і з його печаткою [20, с. 67]. Діяльність Покошицького селянського союзу проходила на ґрунті програми і тактики ВСС, ключовим положенням якої була мирна боротьба. Внаслідок цього Покошицький селянський союз мав «охолоджуючий вплив» на настрої селян [20, с. 72–73]. І все ж, коли 25 листопада 1905 р. в Покошичах розповсюдилася чутка, що туди їде сотня козаків, селяни на сході вирішили: «у випадку прибуття в село поліції та війська не пускати їх на квартири та не давати їм продуктів харчування, якщо ж хто наслідатиметься не виконати цю ухвалу, то будівлі того знищити». Цією ж ухвалою сільського старосту Пилипенка і писаря Побеляка, що не співчували союзницькому рухові, було заміщено іншими особами [21, с. 239–239 зв.]. Таким чином, під тиском властей характер діяльності Селянського союзу радикалізувався. 25 грудня 1905 р. весь актив Покошицького волосного осередку ВСС було заарештовано [22, арк. 7], а по відношенню до селян драгуни і стражники вчинили величезні звірства, піддаючи побиттю всіх, хто траплявся їм на сільських вулицях [1, с. 151].

На Полтавщині особливо впливовим був Сорочинський волосний селянський союз Миргородського повіту Полтавської губернії, який утворено 21 листопада 1905 р. Він об'єднував район з 4-х волостей і нараховував більше 300 членів. Центр руху с. Великі Сорочинці займали значну площу, тому його поділили на 7 районів і у кожному були свої уповноважені. Після арешту одного з ватажків руху самоуправління сорочинських селян сягнуло апогею: було створено власну міліцію та заарештовано пристава і урядника. Діяльність волосного союзу полягала в поширенні ідей ВСС на інші села та волості, а також у здійсненні посередництва між сільськогосподарськими

робітниками та поміщиками при визначенні цін на сільськогосподарські роботи. В період найвищого підйому революції члени волосного союзу навіть здійснили збройний опір військам, що не було характерним для діяльності ВСС [23, с. 95–100].

У Лошкарівській волості Катеринославського повіту цієї ж губернії присуд про приєднання до ВСС було затверджено 8 грудня 1905 р. Було також утворено волосний комітет. 22 грудня 1905 р. було обрано нового волосного старшину, а вже 26 грудня цього ж р. відбулося вигнання з волосного правління місцевого урядника, котрий приїхав оголосити про запровадження військового стану. 11 січня 1906 р. селяни змістили також місцевого станового пристава, що намагався заарештувати активіста союзу [24, с. 12].

Загалом, найпотужніші волосні відділення повністю або частково перебирали владу в районі поширення своєї діяльності на себе, змінюючи та бойкотуючи волосну владу і поліцію, створювали міліцію для підтримання порядку тощо.

На найнижчому рівні структурної мережі Селянського союзу перебували місцеві організації. Однією з найвпливовіших низових організацій ВСС був селянський союз с. Ольшаниця Рокитнянської волості Васильківського повіту Київської губернії. Після проголошення Маніфесту 17 жовтня там проходили велелюдні мітинги [25, с. 269]. На одному з них було обрано селянський комітет [26, с. 95], який і керував усім життям села в другій половині жовтня та весь листопад 1905 р. [27, с. 183–184]. Відомо також, що організація ВСС в Ольшаниці виникла під впливом соціал-демократів [25, с. 269]. Усі важливі справи вирішувалися демократично, на сходах [26, с. 95]. Один з таких сходів було влаштовано одразу після повернення селян з Делегатського з'їзду ВСС, що проходив в Москві. Під їх впливом було обрано «комітет розпорядників» з 10 селян, на який покладался обов'язок не допускати неподобств в селі та захищати бідняків [25, с. 270]. Вплив комітету був надзвичайно великим. Під його тиском припинилося вживання алкоголю і крадіжки [27, с. 184]. Діяльність Ольшаницького селянського союзу носила мирний характер. Самовільних порубок, покосів, потрав, і, тим паче, підпалів не було. Селяни утримувалися від подібних ексцесів, говорячи: «Навіщо псувати те майно, яке й так невдовзі перейде до нас» [27, с. 101]. Окрім того, для унеможливлення єврейських погромів, було створено спеціальний «гурток оборони» з кількох сотень осіб [25, с. 269–270]. Незважаючи на мирний характер діяльності представників ВСС наприкінці грудня 1905 р. властями тут були проведені репресії і організована 6-тижнева стоянка солдат. Результатом проведених заходів стало повне припинення руху [27, с. 131].

В с. Терешковка Сумського повіту Харківської губернії утворено комітет селянського союзу [28, арк. 106]. Його діяльність позначилася зміною всіх сільських властей, закриттям винної крамниці, порубками, потравами, а в грудні 1905 р. зняттям робітників з цукрового заводу. Комітет було заарештовано, а рух придушено військами. При цьому селяни виказували супротив [27, с. 302].

В с. Малий Історон Лебединського повіту Харківської губернії селянським союзом прийнято присуд про закриття винної крамниці, але підписали його не всі селяни. Члени союзу брали участь у з'їздах в м. Суми. Крім того, вони проводили агітацію в с. Великий Історон. На Різдво члени союзу були заарештовані. Після цього селяни обеззброїли та заарештували урядника та двох стражників. Заспокоїти селян вдалося лише присланому загону драгунів [27, с. 301].

У с. Сита Буда того ж Новозибківського повіту Селянський союз комітет ВСС було утворено ще влітку 1905 р. До союзу записалося все село. Керівниками місцевого осередку ВСС були селянин есер Г. Іващенко та єврей соціал-демократ Я. Стерлін, що брали участь у Установчому з'їзді ВСС. 4 січня 1906 р. селяни відмовилися обирати сільських десятицьких на 1906 р. та прийняли присуд про зміну сільських старост. Їм на зміну вони обрали громадського старосту С. Лугового, діяльність якого на цій посаді була врегульована сільською інструкцією, що зобов'язувала його підкорятися лише товариству [29, с. 639–640].

Загалом, низові організації Селянського союзу змінювали та бойкотували місцеву владу, протестували проти введення воєнного стану та посиленої охорони. Окремі селянські союзи виконували судові функції [11, арк. 3], бойкотували військовий призов [30, с. 72], відмовлялися сплачувати податки [31, арк. 3], встановлювали ціни на продукти першої необхідності [30, с. 71] тощо.

Наприкінці 1905 – на початку 1906 рр. у селах проводилися каральні експедиції, що інколи завершувалися побиттями і людськими жертвами. Діячі союзів, переважно із середовища сільської інтелігенції, заарештовувалися, найактивніші ув'язнювалися або ж відправлялися в заслання. Подекуди селянські союзи чинили збройний опір каральним операціям уряду.

Таким чином, на місцевому рівні в період після проголошення свобод Маніфестом 17 жовтня 1905 р. представники адміністрації, зазвичай, майже не чинили опору функціонуванню організацій ВСС, що було пов'язано з певною невизначеністю ситуації та відсутністю чітких директив з центру. Селянські союзи зосереджували владу в своїх руках, замінюючи представників місцевої адміністрації на власних виборних, закриваючи горілчані крамниці, встановлюючи податки, створюючи загони самооборони та міліції для підтримання порядку. Найвищим проявом

самоорганізації селян стало створення «селянських республік», що ігнорували представників офіційної влади повністю перебираючи на себе управління. Реакція кінця 1905 – початку 1906 рр. поклала край подібній діяльності селянських союзів, примусивши частину з них припинити свою діяльність, а іншу – перейти на нелегальне становище.

Список використаних джерел

1. Кирюхина Е. И. Местные организации Всероссийского крестьянского союза в 1905 году / Е. И. Кирюхина // Учёные записки Кировского государственного педагогического института им. В. И. Ленина. – Киров, 1956. – Вып. 10. – С. 83–157.
2. Колесниченко Д. А. Всероссийский крестьянский союз в 1905–1907 гг. / Д. А. Колесниченко. – М.: Институт российской истории РАН, 2006. – 310 с.
3. Куреньшев А. А. Всероссийский крестьянский союз. 1905–1930 гг. Мифы и реальность / А. А. Куреньшев. – М.: АИРО–XX; СПб.: Дмитрий Буланин, 2004. – 336 с.
4. Федьков О. М. Політичні партії і селянство в 1905–1907 роки (діяльність партійних та непартійних організацій в селах Правобережної України): Монографія / О. М. Федьков. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2007. – 248 с.
5. Федьков О. М. «Селянству – владу і землю!». Всеросійський селянський союз в Україні (1905–1907 рр.): монографія / О. М. Федьков, В. О. Магась; Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2011. – 271 с.
6. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України), ф. 313, оп. 2, спр. 1875, 9 арк.
7. ЦДІАК України, ф. 336, оп. 1, спр. 2558, 150 арк.
8. Лохвица // Киевские отклики. – 1905. – № 331. – С. 7.
9. ЦДІАК України, ф. 320, оп. 1, спр. 912, 47 арк.
10. Рева І. М. Селянський рух на Лівобережній Україні 1905–1907 рр. / І. М. Рева. – К.: Радянська школа, 1964. – 164 с.
11. ЦДІАК України, ф. 1072, оп. 3, спр. 1575, 360 арк.
12. Дубровский С. М. Крестьянское движение в революции 1905–1907 гг. / С. М. Дубровский. – М.: Изд-во АН СССР, 1956. – 168 с.
13. Щербак А. П. 1905 год в Сумском уезде / А. П. Щербак // Пролетарская революция. – 1926. – № 7. – Т. 54. – С. 122–139.
14. ЦДІАК України, ф. 336, оп. 1, спр. 1892, 64 арк.
15. Там само, спр. 1891, 30 арк.
16. Там само, спр. 1662, 52 арк.
17. Дроздов И. Г. Крестьянские союзы на Черниговщине в 1905–1906 гг. / И. Г. Дроздов // Исторические записки. – 1940. – Т. 9. – С. 3–30.
18. Революция 1905–1907 гг. на Украине. Сборник документов и материалов в двух томах / [ред. колл.: Ф. Е. Лось (Отв. ред.), И. П. Олейник, В. И. Шелудченко]. – К.: Государственное издательство политической литературы УССР, 1955. – Т. 2. – Ч. 1. – 938 с.
19. Корреспонденции «Сына Отечества» // Сын Отечества. – 1905. – № 119. – С. 4.
20. Дроздов И. Г. Аграрные волнения и карательные экспедиции в Черниговской губернии в годы Первой Революции 1905–1906 гг. / И. Г. Дроздов. – М.-Л.: Государственное издательство, 1925. – 192 с.
21. ЦДІАК України, ф. 1439, оп. 1, спр. 164, 308 арк.
22. Там само, ф. 313, оп. 2, спр. 1655, 15 арк.
23. Муха Г. Как произошли Сорочинские события // 1905 год на Полтавщине (Сборник) / Г. Муха. – Полтава, 1925. – С. 90–100.
24. Александров О. Селянська спілка перед царським судом / О. Александров. – Харків: Шляхи Революції, 1931. – 32 с.
25. Федьков О. М. «Знищити в селянському русі риси пугачовщини...» (Політичні партії і Всеросійський селянський союз в Правобережній Україні у 1905 р.) / О. М. Федьков // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2002. – Т. 8(10). – С. 264–283.
26. Буцик А. К. Селянський рух на Київщині 1905 р. // Наукові записки КДУ ім. Т. Шевченка. Зб. пр. іст. ф-ту № 5 / А. К. Буцик. – К., 1954. – Т. XIII. – Вип. 10. – С. 83–105.
27. Аграрное движение в России в 1905–1907 гг. – СПб: Типография товарищества «Общественная польза», 1908. – Ч. II. – 545 с.
28. ЦДІАК України, ф. 336, оп. 1, спр. 1910, 243 арк.
29. Высший подъем революции 1905–1907 гг. Вооружённые восстания, ноябрь–декабрь 1905 года / [под. ред.: А. Л. Сидорова (отв. ред.), Г. М. Деренковского, Г. Д. Костомарова и др.]. – М.: Издательство АН СССР, 1955–1956. – Ч. 3. – Кн. первая. – 1956. – 696 с.
30. Свідзінський М. Селянські спілки на Україні в революції 1905 р. / М. Свідзінський // Літопис революції. – 1929. – № 2. – С. 58–89.
31. ЦДІАК України, ф. 318, оп. 1, спр. 946, 76 арк.

Вьячеслав Магась, Юлия Магась-Демидас

МЕСТНАЯ АДМИНИСТРАЦИЯ И ОРГАНИЗАЦИИ ВСЕРОССИЙСКОГО КРЕСТЬЯНСКОГО СОЮЗА В 1905 Г.

Работа посвящена взаимодействию представителей местной администрации и организаций Всероссийского крестьянского союза в период наивысшего подъема Первой русской революции. В это время, пользуясь определенной беспомощностью центральной власти и отсутствием четких директив крестьянские союзы на местах заручились поддержкой представителей местной власти, перебирали власть в свои руки и создавали так называемые «крестьянские республики». Такую активность крестьян на местах центральной власти удалось прекратить только путем проведения жестоких репрессий.

Ключевые слова: Первая русская революция, Всероссийский крестьянский союз, местная администрация, сотрудничество, замещение местной власти.

Vyacheslav Magas, Yuliya Magas-Demydas

LOCAL ADMINISTRATION AND THE ALL-RUSSIAN PEASANT UNION ORGANIZATIONS IN 1905

The paper is dedicated to the cooperation of the local authorities and organizations of the All-Russian Peasant Union during the highest rise of the First Russian Revolution. At this time, using a certain helplessness of the central government and lack of clear directives from it, the peasant associations in the field secured the support of the local officials, took the powers in their own hands and created the so-called «peasants republic». The central government managed to stop such the activity of the local peasants only through the brutal repression.

Key words: The First Russian Revolution, the All-Russian Peasant Union, local administration, cooperation, replacing the local government.

УДК [94(477.8):323.13(=161.1)] «1905/1914»

Ольга Обершт

ПРОБЛЕМА УКРАЇНСТВА АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ПОГЛЯДАХ РОСІЙСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Пропоноване дослідження стосується проблеми російського націоналізму на українських землях та покликане виокремити місце українства Австро-Угорської монархії в поглядах та практиках російських націоналістів підросійської України. У статті проаналізовано складові російського націоналістичного дискурсу стосовно західноукраїнських земель.

Ключові слова: російський націоналізм, панславізм, зарубіжна Русь, мазепинство, українство.

Процеси націотворень на рубежі XIX–XX ст. були початком нового, але поряд з тим, вони загострили незникаючі протиріччя між етнічними групами та державними утвореннями. Західноукраїнські землі стали місцем зіткнення не лише інтересів двох імперій, а й представників різних національних проектів. Проблема місця українства Габсбурзької монархії у зовнішньополітичній діяльності Російської імперії на початку XX ст. належить до дискусійних у сучасній історіографії. Натомість розгляд цього питання крізь призму діяльності російських націоналістів потребує більшого наукового осмислення. Не дивно, що сучасна історіографія означеної теми є досить обмеженою. З наявних досліджень російського націоналізму заслуговує уваги монографія Д. Коцюбинського [1], російського історика, який аналізуючи систему поглядів лідерів Всеросійського національного союзу, дав оцінку проблеми українського національного руху в інтерпретаціях російських націоналістів. Оцінюючи русофільство Галичини, інший російський дослідник, О. Міллер [2] розглядав Червону Русь як елемент теорії «російської національної території». Важливими є методологічні зауваження історика під час вивчення проблем ідентичності на західноукраїнських землях. Для розуміння причин часткового сприйняття західноукраїнським населенням російських ідей, актуальними будуть роботи українських істориків О. Сухого, В. Передерка та іноземних – Марка фон Хагена, Р. Вільпіус, А. Вендланд. Огляд наукової літератури дає підстави для висновку, що незначна частина праць предметом дослідження містить означену нами тему. Ліквідовуючи цю прогалину, розглянемо основні складові політики російських націоналістичних організацій на українських землях стосовно українства Галичини, Буковини та Закарпаття.

Кинувши низку викликів, XIX ст. підштовхнуло російські освічені кола та російську владу сконцентрувати всі сили на конструюванні власної ідентичності, покликану підтвердити територіальні і політичні амбіції російського етносу та зміцнити внутрішньо-суспільну єдність. Так почав формуватися російський історичний наратив, який включив декілька історичних міфів: 1) Російська імперія – основний і прямий спадкоємець політичної та національної спадщини Київської держави та «збирач руських земель»; 2) ідея Росії як третього Риму, підхоплена російською православною церквою, згідно з якою після занепаду Риму та Константинополя Москва успадкувала всесвітньо-історичну відповідальність за християнське царство; 3) триєдиність російського народу. В результаті, на початок XX ст. сформувався російський націоналізм, який на основі вибудованого історичного наративу утвердить поняття російської нації.

Українці Галичини, Буковини та Закарпаття потрапили в поле зору імперії у XIX ст. Істотні корективи в російську суспільну свідомість внесла Кримська війна 1853–1856 рр. Поразка Росії змусила росіян, які перебували при владі та поза нею, переглянути своє внутрішнє становище, а